

Voorwoord

Goud oefent al eeuwenlang een grote aantrekkingskracht uit op mensen, maar is de laatste jaren wel heel erg populair. Een goudstaaf van een kilogram kost tegenwoordig, in het voorjaar van 2011, ongeveer € 32.500. Vijf jaar geleden, in de eerste drie maanden van 2006, kon men een dergelijke staaf nog voor ongeveer € 15.000 aanschaffen. Uitgedrukt in euro's steeg goud dus ongeveer met 117 procent in waarde. Ook de waarde van de aandelen van beursgenoteerde bedrijven die zich bezighouden met het delven van goud, is in de afgelopen jaren geëxplodeerd.

De vraag is waar de *hype* rond goud vandaan komt. Een veelgehoorde verklaring is dat de populariteit en daarmee de hoge prijs van goud wordt veroorzaakt door angst voor inflatie. Terwijl in eerdere economische crises de dollar een veilige haven was voor beleggers, is dat sinds de kredietcrisis in het najaar van 2008 afgelopen. Het lijkt er dan ook op dat goud de functie van vluchtheuvel van de dollar heeft overgenomen. Bovendien zijn ook de prijzen van andere grondstoffen dan goud zeer sterk gestegen in de afgelopen vijf jaar, wat erop duidt dat geld aan populariteit inboet. De stijging van zilver was, procentueel gezien, zelfs sterker dan die van goud. In dit themanummer van *Justitiële verkenningen* is er enerzijds aandacht voor de achtergronden van en verklaringen voor deze recente monetaire en economische ontwikkelingen en de rol van goud daarin. Zo heeft de dreigende ineenstorting van het wereldwijde financiële systeem in het najaar van 2008 de discussie over een mogelijke terugkeer naar de gouden standaard nieuw leven ingeblazen.

De president van de Wereldbank, Robert Zoellick, hield een pleidooi voor het herintroduceren van een systeem met vaste wisselkoersen tussen de verschillende valuta. Ook goud zou hierin een belangrijke functie moeten hebben. Dit werd nog eens versterkt door een dreigende valuta-oorlog, omdat veel landen zich via een lage koers van de eigen munt uit de recessie wilden 'exporteren'.

Anderzijds kijken we naar enkele gevolgen van deze ontwikkelingen voor de machtspositie van overheden en centrale banken ten opzichte van individuele burgers en bedrijven. Ook de goudsector zelf, de juweliers en de goudhandel komen aan bod in dit nummer, waarbij onderwerpen als overvallen, vervalsing van goudmerken,

goudsmokkel en conflicten rond en regulering van goudwinning uitgebreid worden behandeld.

In het eerste artikel bespreekt Arnold de rol van goud in het moderne economische systeem en de explosie van de goudprijs in de afgelopen jaren. De kredietcrisis en de daarmee gepaard gaande gevoelens van onzekerheid en angst voor inflatie hebben ertoe geleid dat veel beleggers hun toevlucht hebben gezocht bij goud als 'veilige haven'. De auteur plaatst kanttekeningen bij het blinde vertrouwen in goud, dat hij karakteriseert als 'gestolde angst'. Hij onderkent echter dat de voortdurende populariteit van goud borg staat voor een grote vraag en dus een hoge prijs. Maar het zou in zijn ogen een vergissing zijn om goud opnieuw een rol te geven in het monetaire systeem. De auteur beargumenteert dit aan de hand van een korte beschouwing over de monetaire geschiedenis, waarin hij laat zien dat een gouden standaard onlosmakelijk verbonden is met een systeem van vaste wisselkoersen op wereldschaal. Dit zou de flexibiliteit van landen om zich aan te passen aan economische schokken ernstig aantasten.

Na deze verhandeling over de oorzaken van de populariteit van goud komen enkele artikelen die ingaan op de gevolgen ervan op het terrein van criminaliteit, conflicten en bestuurlijke vraagstukken.

De vraag of de hoge goud- (en zilver)prijs kan worden beschouwd als een autonome factor die het risico op overvallen verhoogt, komt aan de orde in het artikel van Rovers over juweliërs in Nederland. In 2010 bereikte het aantal overvallen een historisch hoogtepunt. Eén op iedere achttien juweliërs in Nederland werd slachtoffer van een overval. In de regio Amsterdam was deze kans nog groter: daar kreeg één op iedere twaalf juweliërs ermee te maken. Een vergelijking met andere branches leert dat de opbrengst van overvallen op juweliërs vele malen groter is. De auteur behandelt de kenmerken van overvallers en hun werkwijzen. Ook de reactie van de juweliërssector en de pogingen om de beveiliging te verbeteren komen aan de orde.

De handel in echt én nepgoud staat centraal in de bijdrage van Siegel, die zich concentreert op de activiteiten van Russische en Oost-Europese handelaren in juwelen. De goudindustrie in de voormalige Sovjet-Unie was altijd al kwetsbaar voor criminele activiteiten zoals smokkel, geknoei met goudmerken en corruptie van douane- en politiefunctionarissen. Klanten worden in Rusland en andere voormalige Sovjetrepublieken ook tegenwoordig

gewaarschuwd voor neggouden sieraden, die zelfs in legale, officieel erkende winkels opduiken. Sommige handelaren hebben hun actieradius verlegd naar West-Europa. De auteur beschrijft hoe Georgisch-joodse handelaren zich in Antwerpen een plek hebben veroverd.

De grote vraag naar goud is een stimulans voor de goudwinning, zo is bijvoorbeeld te zien in Suriname, dat in het afgelopen decennium de jaarlijkse goudexport zag stijgen van nog geen 2 ton tot ongeveer 30 ton. Aanvankelijk was de goudwinning louter het werk van individuele goudzoekers, al dan niet samenwerkend. Tegenwoordig zijn ook multinationals, die concessies hebben verkregen van de overheid, in de goudwinningsgebieden actief. Niettemin zijn het nog altijd de kleine goudzoekers die het grootste deel van de goudexport voor hun rekening nemen. De Theije en Heemskerk bespreken de conflicten die zich in de loop der tijd hebben voorgedaan rond de goudwinning tussen goudzoekers en lokale bevolkingsgroepen, tussen grote bedrijven en kleine goudzoekers en tussen de overheid en de kleine goudzoekers. Tevens analyseren zij de pogingen van de Surinaamse overheid om de goudsector te reguleren, wat tot nu toe niet is gelukt. De registratie van alle goudzoekers is in voorbereiding, vooral met het oog op een efficiëntere belastingheffing. De auteurs menen dat een formalisering van de kleinschalige goudwinning een stap kan zijn naar erkenning van het werk en de landenrechten van de lokale bevolking en andere goudzoekers in de winningsgebieden. Daarmee zal uiteindelijk de ontwikkeling van Suriname ook gediend zijn.

We besluiten dit themanummer met twee artikelen die dieper ingaan op de monetaire rol van het goud, zowel in het verleden als in deze tijd. Mecking laat zien dat de historisch nauwe band tussen goud en geld in tijden van crisis altijd onder druk komt te staan. De valuta dalen in waarde, terwijl de goudprijs stijgt omdat het publiek goud nog altijd ziet als het ultieme geld. Om deze ontwikkeling te stuiten besloot de Amerikaanse president Roosevelt in de jaren 1930 zelfs om het goud dat particuliere Amerikanen in bezit hadden, op te eisen en te nationaliseren. De Nederlandse minister van Financiën heeft die wettelijke bevoegdheid ook nu nog, al zal hij daar niet snel gebruik van maken, meent de auteur. Toch is er volgens hem sprake van een bedekte aanval op goud door De Nederlandsche Bank (DNB), die zelf ruim 600.000 ton goud bezit. In zijn rol als toezichthouder dwong DNB het pensioenfonds voor de glasfabrieken

(SPVG) recent via een gerechtelijke procedure om zijn investeringen in goud terug te brengen. Het argument was dat het pensioenfonds zich kwetsbaar zou maken door overmatig te investeren in deze 'grondstof'. Maar Mecking suggereert dat DNB op deze wijze de stijging van de goudprijs tracht te beteugelen en de trend om goud te zien als geld, als ruilmiddel, te keren.

Een historisch voorbeeld van ingrijpen van centrale banken dat zelfs een gradatie verder ging dan het beïnvloeden van de goudprijs, wordt aangedragen in het artikel van Garrett. Hij laat zien dat de *Bank of England*, in de persoon van de president van de Bank, Montagu Norman, in de jaren 1925 tot en met 1931 de gouden standaard manipuleerde door inkomende en uitgaande hoeveelheden goud bewust verkeerd te rapporteren. Het artikel is behalve een beschrijving van een bijzonder staaltje van witte-boordencriminaliteit ook een illustratie van de dominante machtspositie van de Bank of England. Het artikel laat niets heel van de illusie dat de gouden standaard als een soort automatische piloot het internationale monetaire systeem reguleerde.

Kortom, hoewel goud zich ook in deze tijd ontpopt als een concurrent voor geld, is het onwaarschijnlijk dat het ooit weer die centrale rol in het monetaire systeem zal gaan spelen als destijds.

R.P.W. Jennissen

M.P.C. Scheepmaker*

* Gastredacteur en redactieraadlid dr. Roel Jennissen is als onderzoeker verbonden aan het WODC. Mr. drs. Marit Scheepmaker is hoofdredacteur van *Justitiële verkenningen*.